

26. [Мох О.]. [Рецензія] / С. Л. // Дзвони. — 1934. — Ч. 5. — С. 254.
27. [Мох О.]. Стерно на Європу або «варяжські українці» / Араміс // Нова Зоря. — 1933. — Ч. 100.
28. [Мох О.]. Українська Богема: сторінки вчорашнього / Араміс // Нова Зоря. — 1936. — Ч. 37. — С. 7.
29. [Мох О.]. «Чортиці» з «Бібліотеки Діла» / Араміс // Нова Зоря. — 1936. — Ч. 52.
30. [Мох О.]. Що криє «Рінь»? : нова збірка поезій / Араміс // Нова Зоря. — 1936. — Ч. 15. — С. 6.
31. [Мох О.]. Яка література нас jede?: що лагодить «Діло» українській суспільності в 1936 році? / Араміс // Нова Зоря. — 1936. — Ч. 12.
32. Самчук У. Кілька слів наоспіх / Улас Самчук // Назустріч. — 1935. — Ч. 3. — С. 1.
33. ЦДІА. — Ф. 328, оп. 1, спр. 103. — Арк. 109.
34. ЦДІА. — Ф. 406, оп. 1, спр. 139. — Арк. 87.
35. Шевчук В. Загадковий і манливий світ Наталени Королевої / Валерій Шевчук // Шевчук В. Дорога в тисячу років : роздуми, статті, есе. — К. : Радянський письменник, 1990. — С. 383.

Олег Качкан

РОМАН СЕМБРАТОВИЧ І «RUTHENISCHE REVUE»

У статті на архівних джерелах та матеріалах періодики розкрито політичну, пресознавчу, публіцистичну, редакторську діяльність в Австрії відомого українського журналіста і видавця Романа Сембратовича; проаналізовано складові майстерності та особливості стилістики його публікацій.

Ключові слова: Роман Сембратович, періодика, архівні джерела, публіцистика, політика, майстерність, стилістика.

В статті на архівних джерелах та матеріалах періодики розкрито політичну, пресознавчу, публіцистичну, редакторську діяльність в Австрії відомого українського журналіста і видавця Романа Сембратовича; проаналізовані складові майстерності та особливості стилістики його публікацій.

Ключевые слова: Роман Сембратович, периодика, архивные источники, публицистика, политика, мастерство, стилистика.

In this article based on archival sources and materials of old periodicals the political, publicism, editorial activity of prominent Ukrainian

Roman Sembratovych in Austria is opened up, the components of skill and the originality of stylistics are analysed.

Key words: *Roman Sembratovych, periodicals, archival sources, publicism, politics, skill, stylistics.*

Роман Сембратович (псевд. та крипт.: Р. Висовський, Участник, Galizischer Slave, Severus, P. B., R. S.; 1876, с. Нове Село, тепер — Любачівського пов. Підкарпатського в-ва, Польща — 08.01.1906, м. Відень, Австрія) — «перший професійний український журналіст у чужинській пресі» (С. Баран), публіцист, редактор і видавець, суспільно-культурний і громадсько-політичний діяч, юрист, який своє коротке, але осяяне спалахом самовідданої праці життя поклав на поле духовності, щоби «знакомити широкий світ з нашою кривдою та недолею» [23].

Р. Сембратович походив із Цешанувського повіту, в якому не одне десятиліття розвивалося його родовідне дерево, що дало українській історії й культурі двох митрополитів — Йосифа (1821—1900 рр.) та Сильвестра (1836—1898 рр.), а також церковного діяча в Україні, згодом — у Канаді та США Лева-Ісидора (1880—1939 рр.).

Неабиякі здібності до навчання, опанування мов Роман розвинув у Перемишльській українській гімназії. Обдарований непересічним організаторським талантом, він гуртував довкола себе радикально налаштовану молодь, скликав таємні ради, відкривав у довкружніх селах читальні «Просвіти».

Здобувши гімназійну освіту, Р. Сембратович виїхав до Відня, де продовжив студії на правничому факультеті університету. (До слова: відтоді решту життя талановитий публіцист і організатор журналістської справи провів у столиці Австро-Угорщини [21].)

Різномічні зацікавлення, глибокі знання, набуті щоденною наполегливою працею, ґрунтовне опанування німецької, французької, чеської, польської мов, вплив радикального львівського й перемишльського середовищ, всебічна поінформованість аж до «закулісних» справ у великій політиці та суспільному житті визначали, з одного боку, високий рівень професійної діяльності, з іншого — світоглядний орієнтир патріота-українця Р. Сембратовича.

Життя столиці Австро-Угорської імперії захопило товариського, життєрадісного й ерудованого чоловіка, що користувався симпатіями й авторитетом. Глибоке переконання Р. Сембратовича у тому, що чужинці майже нічого не знають про українську націю, її історію, культуру, літературу, мистецтво, соціально-політичне становище та провідні су-

спільні рухи, змусило його зорієнтувати свої знання й інтереси на те, щоби засобами друкованого слова, переважно й передусім у німецькомовних денниках, тижневиках, двотижневиках, місячниках, альманахах та різних збірниках, нести найширшому читачеві правду про український етнос, його минуле та досягнення.

Важка виснажлива, нерідко ночами, праця, нерегулярне харчування призвели до недуги — туберкульозу (тоді цю хворобу в Галичині називали сухогами). Перервавши студії, у лютому 1898 р. Р. Сембратович повернувся до родини у Новому Селі, де підлікувався, і знову поїхав до Відня. Однак хвороба підступно нагадувала про себе, і в червні наступного року він виїхав на лікування у санаторії в Ішль. Відтак протягом року перебував удома, готувався до іспитів і буквально засипав часописи статтями, літературними творами малих форм, переважно шкіцями, етюдами, нарисами й оповіданнями.

Етапною у творчій біографії Сембратовича була поява альманаху «Січ» (Львів, 1898. — 241 с.) — до 30-річчя заснування у Відні одноіменного культурно-просвітнього товариства.

У «Передньому слові» за підписами Мирона Кордуби, Сильвестра Яричевського та Романа Сембратовича наголошувалося, що хоч і різні були моменти в діяльності «Січі», все-таки товариство об'єднувало у своїх лавах найсвідомішу молодь, навчало її горнутися до національного «огнища на чужині і спільними силами перемагати всяку хуртовину...» (Там само. — С. 1).

Виданий коштом і заходом товариства, альманах «Січ» містив різножанрові твори таких визначних постатей української культури, як Мирон Кордуба, Сильвестр Яричевський, Ярослав Окуневський, Богдан Лепкий, Іван Франко, Григорій Цеглинський. На сторінках видання опубліковано два оповідання Р. Сембратовича — «Ренегат» (с. 32—39) та «Ліллі» (с. 114—128).

Літератор творив у традиційному ключі, продовжуючи й утверджуючи набуток українських класиків та своїх сучасників: він не прагнув досягнути модерні форми, не дозволяв собі експериментів задля «новаторства», що нерідко практикували малодосвідчені автори.

Р. Сембратович не вигадував сюжетів, а живописав, як правило, про ті події, явища і осіб, що йому траплялися у житті, суспільний поступ, людські взаємини. Назви його оповідань — «Ренегат» (15.01.1897 р.), «Модні тортури» (21.05.1897 р.), «Ліллі» (грудень 1897 р.), «Одуренція» (травень 1897 р.), «Послідна стріча» (квітень 1898 р.),

«П'яниця» (10.10.1902 р.) — свідчать, що Р. Сембратович вихоплював теми із щоденного плину; його герої уже «готові», себто показані в конкретному суспільному конфлікті. Для письменника важливий не стільки еволюційний шлях його героя, скільки логічна обґрунтованість займаної позиції, оціночний бік справи. І тут мусимо зазначити, що Р. Сембратович виглядає більше як публіцист-філософ, менше — як умотиватор того чи іншого стану, художник психологічної наснаги образу. Адже суспільна місія, якій літератор присвятив своє коротке життя, — оборона і представлення українства поза його етнічними кордонами, осібно на теренах австро-німецьких, важка і не завжди вдячна з багатьох міркувань щоденна журналістсько-публіцистична праця не могли не позначитися на стилістиці письма — скорописом, інформаційністю, властивими його публікаціям у газетно-журнальній періодиці.

Із окремих друків Р. Сембратовича досить цікавими є надруковані німецьким видавництвом «Neuer Frankfurter Verlag» праці: «Polonia irredenta» («Невизволена Польща») та «Das Zarentum im Kampfe mit der Zivilisation» («Царизм у боротьбі з цивілізацією») (1905). У цих виданнях автор веде мову про актуальність боротьби українців проти колонізації й русифікації.

Так, дослідження Р. Сембратовича «Polonia irredenta» [34] — блискучий зразок демонстрування глибоких знань з різноманітних галузей знань, як-от: давня і тогочасна історія України, Польщі, Австрії, Німеччини, Західної Європи загалом; філософія та політологія (саме вони дали авторові ключ до студіювання актуальних для того часу соціально-політичних проблем, визначили тональність та стилістику письма); право й економіка Галичини. Праця, позначена прозорим викладом думок, була доступна не лише фахівцям, а й широкій німецькомовній аудиторії.

Двадцять окремих розділів з передмовою розкривають широкий спектр питань: характеристика польської знаті, її соціально-політичні переконання; «Ягеллонська ідея» та позиції польських ірредентистів («Польща — від моря до моря»); Польща в контексті Західної Європи; профілі і маски кількох польських героїв визвольної боротьби; історія польського господарювання в Австрії; польська «виборча геометрія»; фінансова експлуатація Східної Галичини: політичне й національне гноблення рутенців (галицьких українців); історична схема шкільної системи в Галичині (полонізація шкіл, загальнопольська агітація, руйнація української культури); колонізація Східної Галичини польськими

селянами (польське законодавство з цього поля); четвертий поділ Польщі (страйки сільськогосподарських трудівників на теренах Східної Галичини; збрійна інтервенція польської влади); новий курс Польщі: політика «слов'янської дружби» шляхти; графська політика Пінінського та ін. (націоналізація польських прагнень у Галичині; спроби звільнити Галичину від «Віденського впливу»); ірредентський дух польського духівництва (прагнення і дії щодо колонізації); країна демонстрацій (державні службовці — організатори всепольських маніфестацій у Галичині); зусилля шляхти заради перетворення Галичини у польський П'ємонт (підготовка національних легіонів); польський національний уряд (влада Національної ліги в Галичині). Праця мала неабиякий розголос у Галичині та поза її межами.

І в студентські роки, і по завершенні університетських студій Р. Сембратович, переважно під псевдонімом Galizischer Slave (Галицький слов'янин), публікувався на сторінках таких німецькомовних видань, як: «Wiener Zeitung», «Neues wiener Journal», «Berlines Tageblatt», «Extrapost», «Breslauer Tageblatt», «Frankfurter Zeitung» (був її власним кореспондентом у Відні), «Hamburger Nachrichten», «Österreichische Rundschau», «Zeitschrift für österreichische Volkskunde», «Neue Revue», «Aus fremden Zeitung», «Allgemeine Zeitung». Р. Сембратович друкувався і в інших виданнях, зокрема у датському часописі «Politiken» (редагував літературознавець Георг Брандес), франкомовних журналах. Помітний розголос у журналістських колах мали публікації Р. Сембратовича про українські справи («Про визвольні змагання на Україні», «Про унію Хмельницького», «Літературне відродження України», а також про творчість І. Франка, нову хвилю у національному мистецтві тощо). У цих матеріалах автор виявив уміння глибоко і всебічно аналізувати як окремі факти, події, так і суспільні явища.

Неабиякий полемічно-публіцистичний хист Р. Сембратовича проявлявся у тих оперативних відгуках на події, особливо ж у передвиборній кампанії, публікації у газетах, вічеві виступи очільників різних партій, у яких він силу аргументів протиставляв антиконституційним проявам у відкритих та завуальованих формах псевдонародного руху, московфільства різних мастей і відтінків.

Р. Сембратович мав міцні творчі контакти з редакторами та співробітниками багатьох австрійських і німецьких періодичних видань, зокрема з К. Арамом, М. Бубером, Г. Габерфельдом, К. Гльоссе, Ф. Зальтенем, І. Зінгером, Г. Каннером, а також з австрійськими полі-

тичними діячами В. Адлером, К. Менгером. Ці зв'язки певною мірою працювали на зміцнення політичних і культурних взаємин та порозуміння як з окремими представниками українського суспільства, так і з широким загалом.

Щодо заснування українського журналу «Ruthenische Revue» (у 1903—1906 рр. виходив у Відні німецькою мовою; від 1906 р. до 1916 р. — п. н. «Ukrainische Rundschau»), то маємо до диспозиції небагато, але суттєві уточнення, зауваги та прогнози І. Франка, що містяться переважно у його листах та оперативних рецензіях-відгуках на перші числа періодичного видання.

Четвертого квітня 1903 р. українські публіцисти Андрій Кос та Роман Сембратович, причетні до заснування журналу, у листі до І. Франка писали про те, що їм «розходиться тепер головню о се, щоби наші люди присилали до тої часописі статті — і в тім взгляді числимо напевно на Вас... Просимо Вас дуже, щоби Ви вже до першого числа виготовили яку статтю — Ваше знане за границею ім'я послужить до доброго репрезентування самої часописі» [13].

Однак І. Франко обережно поставився до цього задуму, оскільки започаткований 1901 р. Р. Сембратовичем український журнал німецькою мовою «X-Strahlen», позбавлений чіткої концепції, без належних коштів для видання, невдовзі припинив існування (тут І. Франко опублікував статтю «Eine Proletarier-Nation» (1901. — № 4. — С. 10—13). Позиція І. Франка проглядається у листі від 17 квітня 1903 р. до Михайла Павлика, який засвідчив, що Франко відповів А. Косу та Р. Сембратовичу, вимагаючи від них інформації про «склад редакції, про відносини ред[акції] до послів (і котрих), про програму й провідні ідеї ведення...» [24]. Франко запевняє Павлика, що хоче «побачити початок», і аж тоді визначиться із співробітництвом.

Франкові принципи, не поступливість простежуються і в листі зі Львова від 3 травня 1903 р. до Юліана Романчука. Очевидно, підставою для його написання було запрошення до участі у виданні, надіслане І. Франку, а також доданий проект програмної статті «До наших читачів» (нею відкрився перший номер «Ruthenische Revue» від 15 травня 1903 р. за підписами Андрія Коса, Федора Богачевського, Андроника Могильницького, Юліана Романчука, Василя Яворського та Романа Сембратовича. Франко свій підпис не поставив).

У трьох пунктах І. Франко сформулював власну відмову, стрижнем якої була думка про те, що у поданому проекті статті — «ані зеренця

ніякої програми» [25]. І все ж вчений не відмовляється категорично підставити плече, він заявляє про готовність співпрацювати, не жадаючи навіть гонорару за майбутні твори. Однак знову і знову вимагає засадничої певності: 1) коли «перші номери покажуть, що видавництво справді поставлено поважно»; 2) занадто «глухо» заявлено про «власні ідеали укр[аїнського] народу — які вони? Чим вони інтересні для Європи? Для кого в Європі?»; 3) «...не розпочинати так важного діла занадто покvapно, відложити, коли ще можна, видавання хоч до половини року або до вересня (початок книгарського року) і розпочати справді солідно, рядом праць, що дали б Європі добре поняття і про сам народ, і про його духовних та політичних репрезентантів» [26].

І. Франко, сповістивши, хто є І. Тивонович (спочатку обіймав адміністрацію й експедицію «*Ruthenische Revue*»), одразу двома «порціями» засвідчив власне ставлення до журналу. «Сама думка — видавати журналик, — розмірковує він, — німецькою мовою і при його допомозі знайти ширшу європейську публіку з життям, змаганнями та потребами українського народу — була дуже розумна і важна, особливо тоді, коли про нас в Європі мало хто знав і мало нами цікавився, а факти нашого громадського і духового руху починали звертати на себе більшу увагу і викликати в пресі різні суперечні толки...»

На думку І. Франка, таке видання було б важливим у часи т. зв. баденівських виборів (1897 р.) чи рільничого страйку. Однак і пізніше заснований орган бачився йому суто інформаційним з поля української історії, етнографії, літератури та сучасного розвитку народу. Франко також наполягав: «Треба було вийти понад галицький партійний горизонт і зайняти становище вповні об'єктивне» [27, с. 253]. Однак він огульно, без жодного конкретного прикладу розкритикував це періодичне видання, у якому, на його думку, не відшукає читач «про культурне, економічне, літературне, товариське життя...». Усе, що з'являлося, нагадує йому «школярсько-наївні дурниці, що просто сором було читати».

За цією констатацією, Р. Сембратович своєю журналістсько-публіцистичною діяльністю відірваний від українського ґрунту, «був круглий невіжа in ukrainicis (в україністиці (лат.). — *О. К.*)»; фразеолог та полеміст, «замість речевого вияснення»; до того ж респондент не бачив реальної програми часопису, крім подання вступних статей, кореспонденцій, перекладів та хроніки.

Суворий Франко-оглядач зробив жорсткий, хоча і не цілком вмотивований, на наш погляд, висновок про те, що «*Ruthenische Revue*»

«не давав нічогосінько реального... Так і лишився пам'яткою тіснозорого галицького рутенства... та й у безголову політику руського клубу не вніс ніякого світла» [27, с. 254].

Значно м'якшими виглядають претензії Франка-оглядача у розділі «Хроніка і бібліографія» «Літературно-Наукового Вістника» (1903. — Т. 23, кн. 7. — С. 66—67), де він побіжно аналізує публікації трьох чисел «Ruthenische Revue». Критик акцентує, що у місячнику найбільше місця відводиться політиці, менше — питанням науки, літератури, організаційного руху, а про сучасні течії в українському красному письменстві майже немає публікацій. Франко вказує, що у цих числах відсутні матеріали про соціальні змагання, театр, публіцистику. Тут же закидає редакції часопису, що вона надто багато уваги приділяє полеміці з поляками, і радить при цьому менше заглиблюватися у «русько-польську суперечку в Галичині», бо з огляду на загальноукраїнську справу це має суто «місцеве і хвилеве значення...».

Навряд чи можна беззастережно сприймати цей «атакуючий критичизм» І. Франка, адже в оглядуваних ним числах містяться публікації якраз на теми, відсутність яких добачив оглядач. Досить нагадати читачам, що полемічні статті Романа Сембратовича «Забута нація» (№ 1. — С. 3—9), «Політична любов до правди» (№ 2. — С. 3—9), Сергія Подолєнка «Русь» (№ 1. — С. 9—13), історико-культурні й політологічні есеї, статті Івана Франка «Тарас Шевченко і його «Заповіт» (№ 1), Юліана Романчука «Культурні устремління українців у Галичині» (№ 2, 3), Ольги Кобилянської «Марко Вовчок та її оповідання» (№ 3. — С. 73—74), Івана Немирича «Українсько-румунські суперечності» (№ 2. — С. 39—46), політичні огляди-прогнози Михайла Лозинського, по суті, демонстрували «бажане» тематичне коло.

Заради об'єктивності відзначимо, що публікації на сторінках «Ruthenische Revue» високо оцінювалися Володимиром Гнатюком, Михайлом Грушевським, Михайлом Коцюбинським, закордонною періодикою. Низку статей передрукували японські газети, а в європейських країнах неабияке зацікавлення викликала запроваджена Р. Сембратовичем анкета про ставлення політичних і громадських діячів світу до Валуєвського циркуляра 1876 р., що забороняв українську мову. До слова, тісна співпраця Р. Сембратовича із французькими дипломатами, розголос його українознавчих публікацій привели до того, що Міжнародний суд у Гаазі осудив згадане урядове розпорядження і зобов'язав Росію змінити державну політику у цьому напрямі. Однак це сталося уже після смерті Р. Сембратовича.

Збережені більше сотні листів Р. Сембратовича до видатних представників української літератури, науки, культури, політиків, редакторів і видавців розширюють наші знання про його працю на терені політики та журналістсько-редакторської справи, взаємини з такими визначними діячами, як Іван Белей, Ярослав Весоловський, Володимир Гнатюк, Ольга Кобилянська, Іван Кревецький, Михайло Литвинович, Осип Маковей, Володимир Охримович, Кость Паньківський, Іван Пулюй, Юліан Романчук, Іван Франко.

У нашому розпорядженні — 15 листів Р. Сембратовича до І. Франка, датованих 1892—1901 рр. (один лист — із Самбора, решта — з Відня). Значно розширюють знання про спектр зацікавлень Сембратовича листи віденського періоду.

Чимало цікавого містить лист Р. Сембратовича від 6 травня 1903 р., в якому проглядається низка питань — або ж пунктиром лише означених, або ж уточнених. По суті, Р. Сембратович відверто розкриває Франкові ситуацію із заснуванням у Відні «Ruthenische Revue». Тут кілька принципових позицій, що визначають як загальне розуміння Сембратовичем видавничої справи, так і мету заснування цього видання і його безпосередню участь. «Зав'язався пресовий комітет котрого метою було осозвати кореспонденційне бюро. Про власний орган ніхто серйозно не думав.» Виявляється, Тивонович сам почав проводити різні організаційні акції, «взявся до справи з питомою собі горячковістю (перше число мало вийти в протягу кількох днів, себто, 15 цвітня). Мав се бути тижневик політичний, присвячений галицьким справам». Сембратович практично «не брав справи серйозно і не хотів прикладати до сего руки», але коли побачив, що і без нього тижневик таки буде мати вихід у світ, і буде «виходив спеціально галицький...», тоді був змушений у межах можливого наполягти на тому, щоби часопис друкувався у Відні — «з віденською маркою», а редагувався у Львові. Цей розподіл праці Сембратович намагався аргументувати тим, що деякі впливові львів'яни закидали йому, ніби він не хоче працювати для «Ruthenische Revue», бо йому «німці ліпше платять». Окрім того, Тивонович на засіданні комітету 25 квітня 1903 р. заявив: «Скажіть отверто! Ви хочете цілу справу убити. Але я вам прилюдно кажу, що хотя й би не тільки ви, але й цілий комітет хотів справу затерти, то я буду на власну руку видавати часопись. Відповідних людей знайду...». Тож, зваживши всі аргументи «за» і «проти», навіть поступившись тим, що здоров'я вимагало нагального санаторного лікування, Р. Сембратович взявся за

справу і пояснював свій вибір Франкові тим, що не міг і не хотів «дати справи скомпромітувати». Він наголошує у листі, що працюватиме для цього видання, скільки матиме сил і хисту, що очікує на допомогу його та М. Грушевського. Р. Сембратович подає власне бачення друкованого органу — п. н. «Україна» та з матеріалами, присвяченими «більше Україні». Однак пресовий комітет ухвалив видавати двомісячник п. н. «Ruthenische Revue» «в об'ємі 24—32 сторін звичайної вісімки (подібно, як Літ[ературно]-Наук[овий] Вісник). Часопись має заступати інтереси усього українсько-руського народу — містити статі політичні, історичні, научні, житєписи виднійших наших мужів та подавати від часу до часу переклади наших письменників». Він наполягав на участі Франка у цьому періодичному виданні або в якості постійного автора, або ж «яко постійного співробітника» з відповідною помісячною платнею [12, арк. 228—229 зв.].

У листі від 14 травня 1903 р. він дякує І. Франкові за надіслану статтю і замовляє до наступного номера «короткий огляд історії нашої літератури», подібне прохання передав і Ю. Романчуку. Переказує через І. Франка В. Гнатуку, щоби підготував «статейку про Угорську Русь. Може би й проф[есор] Грушівський написав бодай коротесенький огляд історії України — се було би сто раз краще, ніж якби мав в тій справі забирати голос який ділетант». Також запитує Франка насамкінець, чи немає у Товаристві імені Шевченка когось, хто погодився б оглянути найновіші книги та брошури «про українські справи на німецькій, французькій, англійській, іспанській та шведській мові», пошукує фахівця для ведення бібліографії в «Ruthenische Revue» [12, арк. 230—231 зв.].

Тринадцять віднайдених в архівних сховищах листів Р. Сембратовича до О. Маковея за 1897—1903 рр., які він адресував з Відня, Санока та Нового Села, містять чимало досі не відомої інформації про творчі взаємини цих особистостей, цікаві думки і спостереження Сембратовича щодо творчості та журналістсько-публіцистичної праці.

Редакторсько-публіцистична праця Р. Сембратовича мала не лише прибічників, а й явних та прихованих противників. Недруги-шовіністи, переважно з польського табору, вдавалися у пресі не тільки до некоректного трактування підходів Сембратовича щодо висвітлення окремих етапів в історії України, зокрема українсько-польських відносин упродовж кількох століть, а також до саркастичних пасквілів, брудних наклепів про приватне життя. Як засвідчує його лист від 10 липня 1901 р. до О. Маковея, хтось із «доброзичливців» розпустив плітки про

самогубство Р. Сембратовича. Тоді ж за газетою «Dziennik Polski» брехливу інформацію передрукували «Gazeta Polska», «Dziennik Poznański», «Głos Narodu» та ін. [15].

У контексті цього листа здоровим оптимізмом віс з іншого послання, датованого 3 липня 1903 р. «Дуже зрадував мене Ваш лист, — пише Р. Сембратович О. Маковою. — Ви пообіцяли написати для нас [«Ruthenische Revue»] кілька статей про молодих письменників. Покищо просив би я Вас прислати нам, наколи се можливо, уже для 5 числа... про Хогинську війну. Се дуже інтересна річ, тут показуєся, як то фальшують історію на нашу некористь. Ви мали якраз про се відчит, обробили сю тему добре (Ви згадували мені про се під час свого побуту у Відни), отже, не займе Вам багато часу написаня такої статі (3—4 стор. друку).

Може би проф. д-р Стоцький (Степан Смаль-Стоцький) написав про Федьковича, а інсп[ектор] Попович про руське шкільництво на Буковині...» [16].

Упродовж 1898—1904 рр. Р. Сембратович з Відня, Нового Села, Гайнфельда адресував до Львова Володимирові Гнатюку листи, тематичний зміст яких надзвичайно широкий. Зокрема, в одному з листів він просить В. Гнатюка надіслати йому найновіші відомості про національне, економічне та політичне життя українців в Україні й Угорщині, цікавиться програмою «буковинських русинів» [22].

Мирослава Радловська, дочка відомого в Галичині правника Михайла Литвиновича, передала нам 38 поштових листівок Р. Сембратовича, адресованих її батькові упродовж 1898—1905 рр. У них порушується спектр цікавих життєвих і творчих питань. 3 червня Сембратович просить надіслати йому бажані книги, а також подати повідомлення до редакцій газет «Буковина», «Діло», журналу «Літературно-Науковий Вістник» про вихід альманаху [1].

Своєрідним свідченням політичної орієнтації Р. Сембратовича є його лист (без дати; за змістом це, можливо, 1900 р.) до Володимира Охримовича. Зважаючи на наближення виборів до парламенту, Сембратович накреслює цілісну програму функціонування часописів: «Видайте в більшім числі примірників пояснення народної програми та розкиньте по краю» (йдеться про часописи «Діло» і «Свобода»). Сембратович радить скликати «довірочні збори», зосередитися на агітації у провінції; розпочати випереджаючу війну з «Галичанином», доквіл якого гуртуються «кацапи» [8].

Упродовж 1900—1904 рр. Р. Сембратович листувався з визначним українським політиком, дипломатом та культурним діячем Юліаном Романчуком. У листах, що надходили з Відня, порушувався широкий спектр питань і проблем: зокрема, Сембратович звертає увагу на потребу публікування у «Ruthenische Revue» матеріалів як про українських гетьманів — «виднійших провідників козацтва», так і про визначних літераторів минулого і сучасного, а також «про економічну організацію русинів (дуже інтересний предмет!)» [9]; просить Романчука надіслати свої брошури політичного змісту на вказані адреси в низку країн тим авторам, які «писали в останніх часах про руську справу» [10]; нарешті, намагається схилити адресата до думки, що є велика потреба перекласти статтю-огляд Олександра Колесси «Сто літ української літератури» й опублікувати у найближчих номерах «Ruthenische Revue», ширше друкувати історико-літературні та етнографічні студії, зокібна праці Володимира Шухевича [11].

При перерахуванні листів Р. Сембратовича до Костя Паньківського за 1901—1905 рр. вимальовується досить широка і повна картина редакційно-видавничої діяльності самого Сембратовича як редактора, а також і колективу редакції «Ruthenische Revue». Так, у листі від 24 травня 1901 р. він скаржиться на те, що видання часопису вимагає значних видатків [2]. Однак його гнітить не лише фінансовий прес, а й щоденна оперативна робота, перед якою творчість мусить поступатися.

Сьомого грудня 1904 р. Р. Сембратович із Василем Яворським від імені редакції «Ruthenische Revue» звертаються до Костя Паньківського, щоби він, їдучи на ювілей Івана Нечуя-Левицького, погодився передати ювілярові адрес від колективу часопису і як їхній репрезентант спробував залагодити деякі справи з Комаровим та Шрагом [4].

У листі від 12 грудня 1904 р. Р. Сембратович просить популярно пояснити деяким українцям суть ставлення «Ruthenische Revue» до окремих львівських галасливих патріотів. «Нам розходиться головно, — акцентує автор, — щоби Україна доставила більше співробітників, як доси. Сама кореспонденція забирає надзвичайно багато часу — нераз цілими днями не виходжу з хати, лише сиджу при бюрку. При тім мусу займатися й адміністрацією, бо наші адміністратори почасти не розуміються на діловодстві, почасти трохи несовісні. Я бажав згуртувати около редакції кількох людей, котрі би привчилися та після мене (я на ніякий спосіб не можу довго остати при «Ruth[enische] Revue» — впрочім хочу на кілька літ виїхати за границю) повели редакцію, ну, і

взагалі заправилися до західноєвропейської публіцистики, бо таких людей треба нам якнайбільше.» Р. Сембратович висловлює жаль з приводу того, що львівські видавці та редакції популярних видань не надсилають своїх книг для рецензування та оглядів, попросту — шкодять, впливаючи «на наших письменників, щоби нас бойкотували» [5].

Натомість, відзначає Сембратович, книги надсилаються до чеських газет та журналів, до німецького часопису «Die Zeit». Тут же жаліється, що Франко постійно співпрацює з газетою «Die Zeit», а ігнорує «українську справу» в «Ruthenische Revue», бо так і не подав обіцяний огляд історії української літератури.

Р. Сембратович ще раз акцентує у листі непідпорядкованість його органу будь-якій політичній партії і з огляду на це просить організувати надсилання матеріалів навіть українською мовою на такі теми: «1) Біжучі вісти з України; 2) етнографія; 3) історія — ми хотіли би містити короткі монографії укр[аїнських] гетьманів, по змозі, з портретами; 4) іст[орія] літератури — здавбися фахово написаний огляд історії літератури — монографії виднійших письменників (маємо до Шевченка); 5) статистика України; 6) історія укр[аїнського] театра; 7) історія укр[аїнської] штуки і т. д. Нехай би хто прислав допись про ювілей Нечуя...» [6].

Цікаві моменти щодо характеристики редакторсько-орієнтаційних поглядів Р. Сембратовича фіксує його лист до К. Паньківського від 20 грудня 1904 р. У ньому йдеться про полемічні виступи, які заторкують амбіції таких авторитетів, як Іван Франко, Євген Левицький та ін. «Я взагалі статі полемічного змісту міщу дуже нерадо, — відзначає Р. Сембратович, — але якбим хотів якусь часть з надісланих материялів оголосити, то зробив бим видання неможливым. Будь-що-будь, з надпливаючих до нашої редакції дописей від поважних людей, що донедавна ще належали до прихильників Ф[ранк]а, видно, про огірчене впливу д-ра Ф[ранк]а серед русинів. Так, н[априклад], я не можу опублікувати одної дуже гарної розвідки про культурну роботу русинів з тої простої причини, що в тій розвідці говоритья про історію і розвиток тов[ариства] ім. Шевченка та в відкритий спосіб критикується поведене проф[есора] Грушівського і д-ра Франка, а автор не хоче в жаден спосіб на се пристати, щоби сі полемічні уступи вичеркнути. Взагалі наші земляки хотіли би в «Ruth[enische] Revue» виволікати всякі домашні справи, а як не помістити їхньої сварки, то гніваються. Зате поважних статей не можна допроситися» [7].

Очевидно, у той час стан здоров'я Р. Сембратовича став настільки проблемним, що він неодноразово у листах (30.12.1904 р.; 11.01.1905 р.; 19.01.1905 р.) порушує питання: «...Поговорити з українцями, чи не схотіли би вони взяти «Ruth[enische] Revue» в свої руки» (з цією метою писав на руки Бориса Грінченка до редакції журналу «Кіевская Старина») [3].

У 1903—1905 рр. Р. Сембратович листувався з редактором і публіцистом Ярославом Весоловським. У листі від 26 грудня 1903 р. автор ділиться планами свого видання на найближчі номери [33, арк. 3]. Лист, датований 5 березня 1904 р., по суті, уточнює і розширює редакторські зацікавлення Р. Сембратовича. Він від імені пресового комітету замовляє теми літературних силует (Михайла Коцюбинського, Бориса Грінченка, Катрі Гриневичевої), вносить пропозицію Я. Весоловському «стати постійним співробітником («Ruthenische Revue»)» [33, арк. 4].

Протягом 1904—1905 рр. Р. Сембратович надіслав директору бібліотеки НТШ Іванові Кривецькому п'ятнадцять листів, в яких розкривається літературно-редакторська праця їх автора. Схиляючись до думки багатьох про те, що «Ruthenische Revue» повинно мати популярно-інформаційне спрямування, Р. Сембратович у листі від 4 серпня 1904 р. пише, що із запланованих коротких літературних силует досі немає у редакційному портфелі про Котляревського, Шевченка, Куліша, Костомаріва, Нечуя-Левицького, Карпенка-Карого, Старицького, Коцюбинського, Грінченка, Кобилянську, Коваліва. Запрошує І. Кривецького до авторства у часописі: «Чи не могли б Ви кілька отаких коротких силуеток зладити. Я хотів би Вас просити о коротку статтю про організацію культурної праці русинів. На кожний випадок прошу о відповідь по змозі якнайскоршу» [31].

Згодом Р. Сембратович отримав листовне підтвердження, що І. Кривецький незабаром подасть три силуети (Котляревського, Шевченка, Коцюбинського) та статтю культурологічної тематики [30].

В одному з листів Р. Сембратович акцентує, що від самого початку звернув увагу на популяризацію у «Ruthenische Revue» назв «Україна» й «українець»; він наполягав на назві «Ukrainische Revue» або ж «Ukraina». Оскільки члени пресового комітету брали за аргумент, що термін «Ukrainisch» в Європі невідомий, та й, мовляв, закидатимуть, ніби «романтичні націоналісти борються о назву», то зупинилися на назві «Ruthenische Revue». Також міркує над тим, як би це відтиск назви видання облагородити «нашими народними візрцями», що, на

думку автора, також сприяло б популяризації назви видання. Професор М. Грушевський усе ж таки радив змінити назву на «Ukraina», а як тло вмістити карту України. Беручи до уваги цю пропозицію, Р. Сембратович цікавиться, чи не взявся б за розробку кліше заголовка часопису художник Іван Труш [28].

29 грудня, дякуючи за згоду надіслати кліше портрета Т. Шевченка, тут же запитує І. Кривецького, хто б міг найскоріше надіслати до часопису статтю «з історії української штуки та про нашу музику? Може б д[обродії] Труш та Людкевич?..». З подальшого тексту зрозуміло, що Р. Сембратович замовляв матеріали Тершаківцю, Кушніру, Турянському, Франку, Грушевському, Павлику, Романчуку [32].

Уже 10 січня, дякуючи за сильвету Шевченка, Сембратович відзначає високий рівень її написання. Щодо перекладів, то мусив у багатьох випадках цю роботу перекладати на власні плечі («Більшу часть статей я сам перекладаю»). Далі просить надіслати поетичні твори Франка [29].

У нашому надбанні — кілька листів до Івана Пулюя за 1904—1905 рр. 28 березня 1904 р. Р. Сембратович надіслав листовне повідомлення І. Пулюю до Праги, в якому дякує за надіслану статтю (її опублікує «яко вступну» у номері за 9 квітня) і обіцяє переслати окремий її відбиток [17].

У листі від 13 березня 1905 р. міститься інформація про корективи у редакційній політиці «Ruthenische Revue», суттю якої є уникнення гострої полеміки на сторінках видання (зокрема, йдеться про відхилену пресовим комітетом гострополемічну статтю І. Франка про український університет у Львові). Р. Сембратович висловлює власне незадоволення критикою Франка у «Новому Громадському Голосі» перекладу І. Пулюя Святого Письма. «Се лише вода на млин московського синода і Главн[ого] управл[енія] по дел[ам] печ[ати] — се найкращий мотив і оправдане, для чого синод спротивиться допустити сего переклада на Україну... Се можуть впрочім і галицькі москвофіли дуже зручно використати» [19].

20 березня 1905 р. Р. Сембратович надсилає І. Пулюю листа, з якого принаймні два аспекти справи мають зацікавити дослідника. Це — ставлення оточення Р. Сембратовича до Франкової критики М. Павлика і розуміння Сембратовичем критики та полеміки на сторінках періодики. Щодо Франкових виступів у періодиці того періоду, то вони справді не позбавлені злостивості, раціонального суб'єктивізму. Ми солідарні з

Сембратовичем у тому, що оцінка Франком Павликової творчості далека від об'єктивності.

Р. Сембратович міркує відкрито: «Франкова стаття проти Павлика в останній книжці «Л[ітературно]-Н[аукового] Вісника» — се нікчемний пасквіль, щось так нікчемного й плюгавого, що наші старші письменники (особливо ровесники Павлика, котрих се найбільше повинно обходити) не повинні промовчати. Проти такого розбишацтва — конечний протест!.. Був я з д[обродіями] Доманицьким і Антоновичем у покійного Кониського у Києві. Кониський говорив о Франку дуже некорисно... але побачивши, що я сторонник Франка, завернув бесіду на иньшу тему. Подібні «похибки» скидав Франкови ще оден українець.

Я й доси не розумію, як сей чоловік [І. Франко] може о Павлику так писати?.. Павликови можна закинути наївність, непрактичність, але безсовісності та злоби закинути не можна...» [20].

Р. Сембратович як редактор писав у цьому листі: «Наш комітет не хоче містити полемічних статей не тому, що ми були противниками полеміки. Противно, ми розуміємо, що полеміка нераз конче потрібна, і ми всі признаємо, що «Діло», не містячи Ваших статей, поступає безтактно. Однак «Ruthenische Revue» має репрезентувати українську справу (отже, і полемізувати з її ворогами) на вні (тобто з зовнішніми ворогами). Внутрішні справи, внутрішня полеміка русинів між собою не лежить у компетенції «Ruthenische Revue» і не принесла би справі пожитку» [20, арк. 1 зв.].

З останнього (без дати) листа дізнаємося про замовлення на силвету Куліша та критичний закид на адресу львівських організаторів «університетських курсів». Акумулюючи невдоволення наукової еліти, Сембратович відзначає, що не були запрошені такі світила, як Горбачевський, Зобків, Пулуй, і що замість «імпозантної демонстрації наших наукових сил вийшла шопка...», бо, мовляв, викладали там «недоварені молодики» [18].

Хоча сам Р. Сембратович постійно потребував фінансової допомоги для зміцнення власного здоров'я, проблеми з яким уже в цей час серйозно давалися взнаки, він усе ж знаходив час і скромні можливості для допомоги українським літераторам. У листі від 8 березня 1904 р. він пише Ользі Кобилянській, що неодноразово справлявся листовно у «черновецьких рутенців» про стан її здоров'я, а «д-р Литвинович [правник Михайло Литвинович] відписував мені точно»; запрошує письменницю у Найгайм на лікування, роз'яснює, як добиратися потягом і

скільки коштуватиме подорож. «Бажану суму (40—50 корон), — обіцяє Сембратович, — надішлемо радо, напишіть лише ласкаво, коли Вам треба...» [14].

Усього тридцять років під зорями неба було відміряно долею Р. Сембратовичу. Як мало, коли міряти людське життя потенційними фізіологічними можливостями, і як незмірно багато, якщо мати на оці інші виміри — духовні параметри, що кодуються у слові, де скупчена енергія думки виносить на обшири людської діяльності те духове, визначальне, що і вигранює саму сутність людини.

1. Власний архів. — Ф. II (М. Литвиновича), од. зб. 2. — Арк. 1.
2. Власний архів. — Ф. 81 (К. Паньківського), од. зб. 366. — Арк. 1—1 зв.
3. Там само. — Од. зб. 367. — Арк. 1; Од. зб. 371. — Арк. 1; Од. зб. 372. — Арк. 1—1 зв.
4. Там само. — Од. зб. 368. — Арк. 1.
5. Там само. — Од. зб. 369. — Арк. 1.
6. Там само. — Арк. 1 зв.
7. Там само. — Од. зб. 370. — Арк. 1—1 зв.
8. Власний архів. — Ф. 372 (В. Охримовича), оп. 1, спр. 372. — Арк. 1—3.
9. Власний архів. — Ф. 382 (Ю. Романчука), оп. 1. — Арк. 9—10: Лист від 02.10.1904 р.
10. Там само. — Арк. 13—13 зв.: Лист від 30.11.1907 р.
11. Там само. — Арк. 15—16: Лист від 20.12.1904 р.
12. ЛІ. ВРФТ. — Ф. 3 (І. Франка), од. зб. 1624.
13. Там само. — Од. зб. 1631. — Арк. 253—256.
14. ЛІ. ВРФТ. — Ф. 14 (О. Кобилянської), од. зб. 1157. — Арк. 1.
15. ЛІ. ВРФТ. — Ф. 59 (О. Маковея), од. зб. 2053. — Арк. 57—58 зв.
16. Там само. — Од. зб. 2054. — Арк. 59.
17. ЛІ. ВРФТ. — Ф. 60 (І. Пулюя), од. зб. 306. — Арк. 1.
18. Там само. — Од. зб. 307. — Арк. 1—1 зв.
19. Там само. — Од. зб. 308. — Арк. 1—1 зв.
20. Там само. — Од. зб. 309. — Арк. 1—1 зв.
21. *Кедрин І.* Наша преса і наше громадянство / І. Кедрин // Діло. — 1928. — 14 січ.; *Левицький Д.* Національна преса — керманіч і виховник народу / Д. Левицький // Діло. — 1930. — 14 січ.; *Федасюк Н.* Сембратович Роман / Н. Федасюк, Ю. Шаповал // Українська журналістика в іменах : матеріали до енциклопед. слов. — Львів, 1996. — Вип. 3. — С. 271—272; *Черемшина Марко.* Фрагмент моїх споминів про Івана Франка / Марко Черемшина // Спогади про Івана Франка. — Львів : Каменярь, 1997. — С. 282—284; *Баран С.* З моїх спогадів про Івана

- Франка / С. Баран // Там само. — С. 445; Енциклопедія Українознавства : слов. частина : перевид. в Україні. — Львів, 1998. — Т. 7. — С. 2747; *Нагірний М.* Іван Франко як учасник історико-літературного процесу Австрії та Німеччини / *М. Нагірний* // Іван Франко — письменник, мислитель, громадянин : матеріали Міжнар. наук. конф. — Львів : Світ, 1998. — С. 801—802, 803—807.
22. ЛННБУ ім. В. Стефаника. Від. рукописів. — Ф. 34 (В. Гнатюка), од. зб. 500, п. 22. — Арк. 3—3 зв.
  23. Роман Сембратович // Ілюстрований народний календар товариства «Просвіта» на рік звичайний 1907-й. — Львів, 1906. — С. 27—28.
  24. *Франко І.* Зібрання творів : у 50 т. / І. Франко. — К. : Наукова думка, 1986. — Т. 50. — С. 224; автограф *див.*: ІЛ. ВРФТ. — Ф. 3 (І. Франка), од. зб. 1557. — Арк. 1.
  25. *Франко І.* Зібрання творів : у 50 т. / І. Франко. — К. : Наукова думка, 1986. — Т. 50. — С. 229; автограф *див.*: ІЛ. ВРФТ. — Ф. 3 (І. Франка), од. зб. 1176. — Арк. 1; уперше опубліковано: *Франко І.* Твори : у 20 т. — К. : Державне вид-во художньої літератури, 1956. — Т. 20. — С. 598—599.
  26. *Франко І.* Зібрання творів : у 50 т. / І. Франко. — К. : Наукова думка, 1986. — Т. 50. — С. 229—230.
  27. *Франко І.* Зібрання творів : у 50 т. / І. Франко. — К. : Наукова думка, 1982. — Т. 37.
  28. ЦДАЛ. — Ф. 309 (НТШ), оп. 1, спр. 896. — Арк. 2—2 зв.
  29. Там само. — Спр. 960. — Арк. 6.
  30. Там само. — Спр. 960. — Арк. 7.
  31. Там само. — Спр. 1004. — Арк. 78.
  32. Там само. — Спр. 1004. — Арк. 81.
  33. ЦДАЛ. — Ф. 381 (Я. Весоловського), оп. 1, спр. 381.
  34. *Polonia irredenta.* — Франкфурт-на-Майні, 1903. — 157 с.

Світлана Кравченко

УКРАЇНСЬКІ АВТОРИ ЧАСОПISY
«BIULETYN POLSKO-UKRAIŃSKI»
(Варшава, 1932—1938 pp.)

У статті розглядаються ключові постаті української публіцистики, представлені на шпальтах польського тижневика «Biuletyn Polsko-Ukraiński», та жанрово-тематичний спектр їх публікацій.